

PARTICIPACIJA OTROK V UVAJALNEM MESECU – UTRINEK IZ VSAKDANJE PRAKSE / Vesna Jarh, dipl. vzg. /

Vrtci občine Žalec

Otroci imajo zamisli. Razmišljajo preprosto, neposredno, inovativno, impulzivno ... Jih poslušamo, slišimo, upoštevamo?

V svojem prispevku se bom osredotočila na participacijo otrok v vrtcu, posebej pa želim izpostaviti primer izvedene participacije otrok v uvajalnem mesecu. V vrtcih je koncept participacije otrok pri načrtovanju in izvedbi dejavnosti še vedno pogosto izpuščen iz vsakodnevne prakse, ali pa ne zaživi v tolikšnem obsegu, kot bi bilo zaželeno. Batistič Zorec (2010) ugotavlja, da je participacija v današnjem času v vrtcih zelo aktualna (popularna) tema. To pa ne pomeni, da je široko uveljavljena v vrtcih, saj je, kot ugotavlja, bolj retorika kot dejanska praksa. Tudi rezultati raziskav (Turnšek, 2009) so pokazali, da imajo otroci v vrtcih le redko priložnost izraziti, kaj želijo. Za uspešnost in kakovost uvedbe participacije je pomembno, da se le-ta premišljeno pojavlja od predšolskega obdobja naprej. Moja razmišljanja, kako uresničevati participacijo otrok v vrtcu, so pogojevala odločitev, da že v mesecu septembru poskusim otrokom omogočiti kar največjo participacijo v oddelku, da se izkusijo kot delujoči posamezniki.

Sprva nisem vedela, kako se tega lotiti, zato sem nastavila vprašanja in iskala strokovne odgovore, na katera večina nisem dobila odgovora. Prepustila sem dogajanju prosto pot in čakala odziv na vprašanja: Ali lahko že septembra vključujem otroke v načrtovanje, kako bi to počela, koliko možnosti naj jim dam, kako otrok razume sodelovanje, kako mi bo uspelo zblížiti idejo otroka z mojim predlogom?

Kdaj sploh lahko govorimo o participaciji?

Ko govorimo o otroški participaciji, govorimo o tisti vrsti aktivnega udeleževanja otrok v družbenih situacijah, ki jih povečini še vedno obvladujejo in regulirajo odrasli, še zlasti, ko gre za področja, kjer otroci še niso sposobni sami tvoriti lastnih mnenj ali pa za to še niso dovolj zreli (James in James, 2008; v Močnik, T., 2012).

Sonja Rutar (2012) v svojem prispevku obravnava vprašanja, ali je participacija otrok sploh mogoča in ali gre zgolj za navidezno participacijo. Avtorica poudarja, da uresničevanje načela participativnosti zahteva dialoško soočanje pojmovanj otroka in otroštva v različnih sociokulturnih okoljih, ki vzpostavljajo načine manifestacije in priložnosti otrokovega izražanja ter vsebin in oblik soudeležbe otroka v njegovem življenju. Prav zato, kot za piše, se začne prva možnost uresničevanja načela participativnosti in participacije otrok z resno refleksijo podobe o otroku in z vprašanji: kdo

je otrok, kaj od njega pričakujemo, katere zmožnosti mu pripisujemo in kakšna je njegova vloga sedaj, v tem svetu, in končno, kaj je otroštvo. Zlasti ko gre za participacijo v vrtcu, piše S. Rutar, bomo morali biti v prihodnosti pri njeni implementaciji pozorni tako na vsebino (o čem otroci odločajo, soodločajo) kot na stopnjo otrokovega vpliva, ki se kaže v stopnjah participacije.

Participacija otrok – vredno, pomembno, smiselno

Predšolsko obdobje je temelj za vse nadaljnje življenjske konkretne izkušnje, ki jih otroci pridobivajo postopoma. Zato moramo otroke opazovati, spremljati, dokumentirati njihove dosežke, uspehe in interese uresničevati preko učnega okolja ter aktivnosti smiselno nadgrajevati. Nudimo jim možnost eksperimentiranja, raziskovanja in aktivnega participiranja v samem vzgojno-učnem procesu. Tako se učijo postati kritični; samostojni, znajo povedati, se izražati v različnih oblikah, sprejemati, se prilagajati (Vonta, 2009).

Kurikulum (1999) navaja, da na ravni načrtovanja dejavnosti in na ravni organizacije prostora in časa omogočamo otrokom, da izbirajo med različnimi dejavnostmi in vsebinami glede na njihove želje, interese, sposobnosti, razpoloženje in podobno. Pri tem je pomembno, da gre za izbiro med alternativnimi dejavnostmi in vsebinami, ne pa za izbiro med sodelovanjem in nesodelovanjem, aktivnostjo

in neaktivnostjo »usmerjeno zaposlitvijo« in prosto igro. Torej je otrokom omogočeno predvsem izbiranje med različnimi dejavnostmi, vsebinami ipd., ne pa tudi aktivna participativna udeležba pri načrtovanju, organizaciji in izvedbi dejavnosti. Otroci večkrat odločajo in izbirajo med možnostmi, ki jih v določenih okvirjih ponudijo vzgojitelji, zato ne moremo govoriti o participaciji.

Večina strokovnih delavk si zamisli svoj načrt izvedbenih oblik dela in od njega načeloma ne odstopa. Dоследnost je sicer ena od lastnosti, ki je nujna pri izvedbi načrtovanega, a vseeno obstaja tudi nasproten vidik, ki je prav tako zelo pomemben. Vzgojitelj mora vzpodbujati otroke k izbiri ponujenih dejavnosti, saj je kreativnost le ena izmed lastnosti, ki jo je potrebno razvijati in ne dušiti. Z neprestanimi sugestijami med aktivnostjo otrok pa delamo ravno nasprotno – dušimo kreativnost.

Aktivna participacija otrok v oddelku

V vrtcu so vsakodnevne oblike sodelovanja odraslih in otrok. Aktivna participacija je sodelovanje otrok v sklopu skupine skozi vsakodnevne spontane pogovore, oblikovanju idej, planiranju aktivnosti, oblikovanju pravil življenja in dela v skupini.

Izhajajoč iz neposrednega dela z otroki ugotavljam, da je za uspešno implementacijo participacije v življenje v oddelku potrebna prilagoditev oblik in

vsebin participacije. Le-te naj izhajajo iz otrokovih realnih zmožnosti, sposobnosti ter njihove razvojne stopnje, kot tudi védenja, da otrok potrebuje aktivno podporo odraslih pri oblikovanju vsakodnevnega participiranja.

Najlažji način je, da otroke pustimo, da se na začetku igrajo. Pustimo jim, da so glavni akterji v igri in v veliki večini samega procesa izvedbe. Otroke je treba osvoboditi bremena neprestanega sledenja raznim navodilom. S tem bodo dani pogoji za svobodno izražanje otrok, individualno rast in razmišljanje. V praksi to pomeni, da enostavno nekatere odločitve prepustimo otrokom. Otroci imajo potrebe, želje, ideje in mnenja, za katere bi morali biti odrasli odprti in jih vključevati v načrtovano in izvajano pedagoško delo.

September – kako se pripraviti nanj in predvsem, kako se pripraviti na nov začetek?

September je uvajalni mesec, priložnost za nov začetek zase in za otroke, njihova pričakovanja novih dogodivščin in spoznavanj. Pri načrtovanju uvajalnega meseca me je iz leta v leto nekaj silno motilo. Usmerjena sem bila zgolj v izbor primernih tem, iskanju informacij o predvidenih načrtovanih temah, ki jih bom predstavila otrokom. Le zakaj tako? sem se spraševala. Poskusila bom drugače.

Prednostna naloga, ki sva jo s pomočnico skupaj oblikovali, je dejavna participacija otrok. Prevladujoči način dela v mojem oddelku je aktivno učenje in raziskovanje. Zato bodo igralnica, igrišče in ožje okolje mesto učnih izzivov, kjer bodo otroci raziskovali, primerjali, spoznano ubesedili, se učili izražati, argumentirati, predlagati svoje sugestije. Otroci se bodo naučili več, če bodo delali sami.

Vsak dan se bo začel s pogovori v jutranjem krogu, kar bo ustaljen način dela preko celega šolskega leta. Tu bomo vključevali otroke, njihova priporočila, izražanja idej in zamisli. Ta čas pogovora bo otrokom nudil priložnost za participativno sodelovanje in soustvarjanje.

PLANIRAN NAČRT

GLOBALNI CILJI:

- *Doživljanje vrtca kot okolja, v katerem so enake možnosti za vključevanje v dejavnosti in vsakdanje življenje ne glede na spol, telesno in duševno konstitucijo, nacionalno pripadnost, kulturno poreklo, veroizpoved itn.;*
- *Spoznavanje samega sebe in drugih ljudi;*
- *Otrok je aktivno vključen v dejavnosti in njihovo načrtovanje.*

CILJI:

- *Otrok spozna, da vsi, odrasli in otroci, pripadajo družbi (skupini) in so pomembni;*
- *otrok ima možnost razvijati sposobnosti in načine za vzpostavljanje, vzdrževanje in uživanje v prijateljskih odnosih z vsemi otroki (reševanje problemov, pogajanje in dogovarjanje, razumevanje in sprejemanje stališč, vedenja in občutja drugih, menjavanje vlog, vljudnost v medsebojnem komuniciranju itn.)*

V uvajalnem mesecu smo ozaveščali sprejemanje različnosti, drugačnosti kot spoznavanje otrok znotraj skupine. Navajali smo se na nove prostore, na druge odrasle in osnovali centre aktivnosti (kotičke). Nastajali so prvi skupni dogovori, pogovori in skupna pravila. Največji poudarek je bil na formativnem spremljanju otrok pri igri in učenju. Sodelovanje otrok, izražanje njihovih mnenj in predlogov je omogočalo njihovo večjo vpetost v dogajanja. Njihovi predlogi, ideje pa so bili upoštevani pri načrtovanju aktivnosti in izvedbi dejavnosti. Bistvo

participacije uvajalnega meseca je bilo vključevanje otrok v predlaganje, kaj bi radi delali, kako bomo to izvedli, kaj bomo potrebovali in kje lahko to naredimo. Pri tem je seveda ključnega pomena, da so otroci dejavno vključeni v proces, kar med drugim predpostavlja, da imajo možnost participacije.

Nastal je TEMATSKI PLAKAT OTROŠKIH IDEJ.

Moji predlogi, besedni komentarji in dejavno vključevanje v igro so dvignili otrokovo igro nad raven, ki jo je sposoben otrok doseči sam. S pomočjo in podporo mene kot partnerja v dejavnosti otrok so postopoma napredovali do samostojnega obvladovanja te dejavnosti.

Otroci participirajo ideje za dejavnosti:

... Da bi kaj ustvarjali, lahko bi delali iz testa, plastelina, mivke ...; lahko bi naredili ladjice, takšne, kot smo jih zadnjič ...; midva bi pa gradila ...; lahko bi naredili vrtec, tako veliko hišo, pa vse nas v njej ...; svojo mapo lahko naredimo ...; pa lutke na palici in lutkovno predstavo bi igrali ...

Otroci povedo ali pokažejo, kaj o predlagani vsebini ali problemu že vedo:

... A veš testo naredimo sami ... damo moko, vodo, sol ... če hočemo barvnege, še barvo. Pa ne sme se pacat ...; ja, mivka se podre, težko je gradit, luknje pa lahko delaš ...; ko pa narediš ladjico, ji lahko še kaj dodaš, zastavo, sidro. Ma rabiš pa stvari ...; vrtec je tako velik, zato rabimo veliko škatlo. Kje jo bomo dobili? Od hladilnika je velika, pa od omare ...; lani smo tudi delali mapo. Ti si pomagala. Mi smo vsak svojo naredili pisano ...; palčke lahko dobimo od drevesa. Lutka je pa iz papirja. Da jo damo na palico, potrebujemo lepilo ...

Otroci dajejo ideje, kaj bi se na določeno vsebino radi igrali:

... Mize bi dali skupaj, da je več prostora in bi ustvarjali; izdelali bi iz testa živali, iz gline okraske, pa izrezovali iz papirja ...; v peskovniku na drugem igrišču bi gradili gradove, delali predore, cesto, pa še mesto ...; jaz bi se

igral z vodo ... postavili bi vodno mizo, vanjo dali ladjice, opazovali bi ...; na sredini igralnice bi barvali škatlo ... več bi nas barvalo, risali, lepili bi, ti bi naredila okna, izdelali pohištvo, naselili bi nas otroke ...

Primeri, s katerimi sem ohranila igralni okvir in spodbujala otrokovo igro:

sprašujem po dejanju (npr. ga vprašam, ali boš še kaj dodal ...), jezikovno dopolnjujem (npr. ali boš to tudi prilupil?«), jezikovno opisujem dejanja (npr. »malo še preizkusiva drugače, morda bo potem bolje stalo!«), pozivam k dejanjem (Npr. »Poglej, ali je treba še kaj dodati.«), razlagam dejanja ali stanje stvari (npr. »Si videl, ko to izreževa, ne veva, kaj predstavlja, zato morava še narisati.«), pomagam pri izvedbi dejanja (npr. pri oblačenju dojenčkov, izdelavi lutk ...), usmerjam pozornost na dejanje (npr. »Ali vidiš, kako je dojenček premalo oblečen?«).

Otroci delijo svoje misli in občutje o dejavnosti (refleksija) z drugimi otroki in strokovnimi delavkami:

... Težko sem gradil peščeni grad ...; ma nisem vedel, kje naj se igram, so ...Tina, je bila prijazna lisica ..; to, ko smo delali (izdelava ladij), mi ni bilo všeč ...; hiša je že narejena, kje bomo pa mi (prazna hišica)? ...; vsak dan smo delali, kar smo radi delali; ti si rešla, si nam pomagala ...; poslušali smo se ...

Med pogovori lahko odrasli opazimo, da otroci tedaj, ko delujejo brez vmešavanja odraslih, govorijo o stvareh, ki so pomembne le njim. Aktivnosti otrok in pogovori so lahko izhodišče odraslim za oblikovanje novih idej o tem, kako otroci doživljajo svoje okolje ter kako znotraj njega sodelujejo.

Sama sem si dovolila izbiro, kje bomo začeli. Začeli smo z izdelovanjem makete vrtca. Vsebina je omogočala in spodbujala sodelovanje in uveljavljanje posameznika v skupini. V nadaljevanju dejavnosti za naslednje dneve izbiramo s tematskega plakata, jo izvedemo in skupaj evalviramo. Tako nadaljujemo vsak dan do konca septembra. Prav ta pomembnost sodelovanja je otrokom dajala možnost, da so skozi proces razvijanja izvedbenih oblik dejavnosti videli in občutili pomembnost lastnega dela. Skupaj smo evalvirali počutje in dosežke ter oblikovali nova izhodišča za naprej. Otroci so me presenetili z idejami. Pričakovanje, kaj bomo delali naslednji dan, jih je motiviralo. Otrokom je bila najbolj všeč dejavnost, kjer so bili najbolj aktivni. Vsi otroci so imeli možnost participirati pri načrtu vsaj ene dejavnosti po njihovi želji, imeli pa so možnost sodelovati pri vseh. Otroci, ki so bili v mojem oddelku že lansko leto, so to možnost izkoristili veliko bolje kot novinci. Stopnja zaupanja v skupno načrtovanje in v pomembnost njihovih idej se je povečala.

Na osnovi izvedenega lahko potrdim ugotovitev, da moramo strokovni delavci v uvajalnem obdobju otrokom nuditi spodbudno okolje, kjer se lahko naučijo sodelovati, izražati ideje in mnenja, samostojno izbirati in sprejemati odločitve. Pomembno je, da v oddelku vlada ustrezna čustvena klima, v kateri se otroci počutijo varne, da lahko skupaj z odraslima v oddelku udeležujejo in preizkušajo rešitve. Pri tem pa morata biti obe strokovni delavki potrpežljivi, znati poslušati in otrokom nuditi podporo pri razvijanju njihovih lastnih idej. Za to pa je potrebna velika mera vzgojiteljeve

odprtosti in pripravljenosti, da otrok sam stopi na pot spoznavanja.

Literatura:

- Bahovec Dolar, E. in Golobič Bregar, K. (2004). Šola in vrtec skozi ogledalo. Ljubljana: DZS.
- Batistič Zorec, M. (2003). Razvojnaja psihologija in vzgoja v vrtcih. Ljubljana: Inštitut za psihologijo osebnosti.
- Batistič Zorec, M. (2010). Participacija otrok v slovenskih vrtcih z vidika stališč in izkušenj vzgojiteljev. V: T. Devjak, M. Batistič Zorec, J. Vogrinc, D. Skubic in S. Berčnik (ur.). Pedagoški koncept Reggio Emilia in Kurikulum za vrtce: podobnosti in različnosti. Ljubljana: Pedagoška fakulteta, str. 67–87
- Hočevar, A., Kovač, Šebart, M. in Štefanc, D. (2009). Sodelovanje z okoljem in problematika participacije v pedagoškem pristopu Reggio Emilia. V: T. Devjak in D. Skubic (ur.), Izzivi pedagoškega koncepta Reggio Emilia, Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Močnik, T. (2012). Od šole rocka do generacije 2000. Časopis za kritiko znanosti, 2012, letnik 39 i. e. 40, številka 249. Študentska založba.
- Rutar, S. (2012). Kako razumeti in uresničevati participacijo otrok v vrtcu? Sodobna pedagogika, 2012 - (63/129), junij, št.3.
- Turnšek, N. (2004). Problemsko in raziskovalno naravnano učenje v vrtcu. Študijsko gradivo – tipkopis. Ljubljana: Pedagoška fakulteta.
- Turnšek, N., Hodnik Čadež, T., Krnel, D. (2009). Projektni pristop kot strategija spodbujanja participacije otrok v učenju in soustvarjanju življenja v vrtcu: V izzivi pedagoškega koncepta Reggio Emilia. Ljubljana. Pedagoška fakulteta Univerze v Ljubljani.